

8. ZÁVĚR

Shrnutí práce

V této práci jsem se snažil stručně rozebrat problematiku právní odpovědnosti lékaře při výkonu jeho zdravotnického povolání. Jak je vidět, povinnosti lékařů jsou nesčetné a jejich nedodržení může založit různé odpovědnostní vztahy.

Cílem však nebylo vyčerpávajícím způsobem přezkoumat všechny otázky související s odpovědností lékaře. Naopak jsem se snažil docílit uceleného přehledu jednotlivých právních odpovědností lékaře a jen některé dílčí otázky blíže rozepsat.

V první části práce stručně charakterizují společné předpoklady odpovědnosti a její jednotlivé typy přicházející v úvahu pro lékaře v ČR. V oblasti právní odpovědnosti za výkon zdravotnického povolání odborná literatura i praxe rozlišuje odpovědnost trestní, občanskoprávní, pracovněprávní, správní a disciplinární.³⁹⁹

Ve zvláštní části se pak věnuji některým aktuálním otázkám, které souvisejí s problematikou poskytování zdravotní péče, přičemž se zaměřuji na nevyhnutelné podmínky legálnosti lékařského zákroku, problematiku příčinné souvislosti a otázku škody a její náhrady. V rámci toho přistupuji k jednotlivým problémům jak z pozice občanského, tak trestního práva, jelikož porušení povinností při výkonu zdravotnické profese vede často k deliktní odpovědnosti jak soukromoprávní, tak veřejnoprávní. Českou úpravu doplňuji zahraničními poznatky, které nám mohou sloužit jako inspirace pro řešení otázek dosud nevyjasněných nebo tam, kde se dosavadní řešení nejeví jako adekvátní.

Jak je vidět, v dnešní době jsou na lékaře kladeny stěžejní požadavky, a to nejen za účelem ochrany pacientovy tělesné a psychické integrity, ale zejména jeho svobody rozhodovat o svém zdraví. Není však v moci lékaře garantovat pacientovi uzdravení, na druhé straně lékař ručí za léčbu podle svých znalostí, kvalifikace, zkušeností a pečlivosti. Jinými slovy je jeho povinností poskytovat zdravotní péči v souladu s dostupnými poznatky lékařské vědy, tedy *lege artis*. Tento zdánlivě jasný a v praxi s oblibou užívaný termín však může činit potíže. Jak uvádí *Císařová*,⁴⁰⁰ „ukazuje se, že v praktické kriminalistické práci a v praxi orgánů vyšetřování přenášejí tyto orgány dokazování na soudní znalce z oboru soudního lékařství a také dalších klinických oborů a že přebírají jejich závěry a na jejich základě činí vlastní rozhodnutí. V těchto posudcích se často hovoří o terminologii typu jednání

³⁹⁹ Jakkoli jsem to do své práce nezahrnul, lze na místě lékařů provozujících nestátní zdravotnické zařízení zmínit ještě odpovědnost smluvní, a to ve vztahu ke zdravotním pojišťovnám a obchodněprávní odpovědnost, např. při nekalosoutěžním jednání, a to jak vůči příjemci zdravotnické služby, tak vůči ostatním soutěžitelům.

⁴⁰⁰ CÍSAŘOVÁ, D. Vyšetřování trestných činů ublížení na zdraví během léčebného procesu. *Zdravotnictví a právo*, číslo 11/2009, s. 22.

lege artis a non lege artis, o vitium artis a lékařských standardech. Pro orgány činné v trestním řízení nejsou pojmy lege artis a non lege artis závazné. Nejde o právní termíny, nýbrž o pojem medicínský, který vyjadřuje, zda lékař jednal podle medicínských postupů. Zdravotní pracovník nemůže být trestně odpovědný proto, že postupoval non lege artis, ale proto, že svým jednáním porušil některé z ustanovení práva.“

Shrnutí matérie – právní odpovědnost lékaře

Během doby se měnil přístup státu a práva k problematice poskytování zdravotní péče. Tak jak se postupně měnil vztah mezi lékařem a pacientem⁴⁰¹ z paternalistického na rovný, tak se vyvíjel i přístup odborníků k této právní problematice. Zatímco ještě v minulém století byla pro Štěpána předmětem zájmu právní povaha vztahu občan–zdravotnictví, kde byl občan spíše objektem zdravotní péče, dnes je občan brán jako subjekt lékařské péče a do popředí zájmu vstoupila otázka možnosti disponovat svou integritou a zdravím. Vývoj lidstva s sebou přinesl i nové možnosti medicíny zasahovat do života a zdraví, proto je konstantně nezbytné hledat, stanovit a vymezit pro tyto zákroky přesná právní kritéria, která musí na jedné straně garantovat práva jednotlivce a na druhé straně musí umožnit a stimulovat rozvoj medicíny.

Legálnost lékařské činnosti a formulace jejich podmínek představuje důležitý problém nejen teoretický, ale má i značný praktický význam, neboť lékař má v rukou prostředky, které mají člověka léčit, ale mohou ho bezprostředně i následně ohrožovat.⁴⁰²

Jak se v odborné literatuře uvádí,⁴⁰³ k základním principům vztahu lékař–pacient (klient) patří odpovědnost lékaře za poskytnutou péči, právo pacienta péči odmítnout či přijmout, příp. právo pacienta na ochranu osobních údajů, které souvisejí s poskytováním léčebné péče.

Z výše uvedeného plyne, že právní odpovědnost v medicíně se týká nejen problémů jako vztah objektivní a subjektivní odpovědnosti, problematiky příčinné souvislosti nebo kritérií protiprávnosti ale i mnoha dalších otázek. Právní odpovědnost lékaře při poskytování zdravotní péče bude typicky vznikat v důsledku porušení právních povinností; nejčastěji se jedná o porušení povinnosti poskytovat zdravotní péči *lege artis*. Avšak i porušení dalších právních povinností může vést ke vzniku právní odpovědnosti. Dnes již nejsou výjimkou ani souhlasové spory, v nichž není tvrzen postup *non lege artis*, ale žaloba staví na postupu bez potřebného informovaného souhlasu. Ke vzniku právní odpovědnosti však také vede porušení povinnosti dodržovat povinnou mlčenlivost, porušení povinnosti poskytnout první pomoc apod.

Funkce odpovědnosti je především předcházení ohrožení a porušení právem upravených vztahů.

⁴⁰¹ Dnes se stále častěji užívá pojem klient.

⁴⁰² TĚŠÍNOVÁ, J., 3–4/2008, op. cit. sub 81, s. 20–22.

⁴⁰³ Např. CÍSAŘOVÁ, D.; SOVOVÁ, O. *Trestní právo a zdravotnictví*. Praha : Orac, 2000.

Ovšem vedle funkce preventivní má odpovědnost i významnou funkci reparační či kompenzační.

Některé formy odpovědnosti – zejména občanskoprávní a trestní odpovědnost – se mohou překrývat nebo vzájemně doplňovat, jindy porušení společenských zájmů a vztahů zakládá pouze trestněprávní odpovědnost. Protiprávní jednání mohou mít za následek i vznik trestněprávní a občanskoprávní odpovědnosti vedle sebe tak, že v jednom případě jde o represii a ve druhém případě o restituci, případně reparaci. V řadě případů trestněprávní odpovědnost na určité případy nedopadá a uplatňuje se jen občanskoprávní odpovědnost. V žádném případě však z těchto situací a vazeb nelze dovozovat, že by občanskoprávní odpovědnost měla menší společenský význam.⁴⁰⁴

Z denního tisku se dozvídáme, že z roku na rok roste počet stížností nespokojených pacientů z interakce se zdravotnickým systémem, přičemž pořád trvá tendence řešit záležitosti spíše trestním oznámením než občanskoprávní žalobou. Tahle „trestněprávní“ varianta však má svůj praktický význam:

Jednak je to pro poškozené občany výhodnější, protože v takovém případě nemusejí plnit poplatkovou povinnost, podání trestního oznámení může být i anonymní, případ prošetří orgány činné v trestním řízení. Naopak v případě občanskoprávního řízení musí poškozený sepsat žalobu, koupit kolek a podat to na soud, případně si za tu práci ještě platit advokáta. Řízení se vleče, se sháněním důkazů žalobci nikdo příliš nepomůže. Zdravotnické zařízení učiní mnohdy vše pro to, aby se pacient dozvěděl ze své dokumentace co nejméně. Není tedy divu, že pacient mnohdy raději sáhne po možnosti trestního oznámení, případně stížnosti na komoru.

Rovněž občanskoprávní, pracovněprávní a někdy i správní sankce dosti často závisejí na výsledku trestního řízení. Je-li zdravotnický pracovník uznán vinným např. trestným činem ublížení na zdraví z nedbalosti, je výrok trestního soudu o vině naprosto dostatečným důkazem i pro vznik občanskoprávní odpovědnosti za škodu i odpovědnosti za porušení pracovních povinností podle zákoníku práce. Není-li poté přiznána náhrada škody poškozenému přímo v adhezním řízení, je tento výrok o vině podkladem i pro civilní řízení, které pak už řeší pouze výši náhrady škody. Soud v občanskoprávním řízení pak již nezkoumá zavinění, které je dáno rozsudkem vydaným v trestním řízení, a zkoumá pouze otázku rozsahu náhrady škody.

Je zřejmé, že význam trestního práva je v otázkách právní odpovědnosti lékaře dalekosáhlý. Avšak bez ohledu na „přijatelnější“ řešení je nutné mít na mysli odborníky a judikaturou tolik zdůrazňovaný princip – nově explicitně zakotvený i v trestním zákoníku – že trestněprávní řešení medicínských problémů je v tomto odvětví ještě daleko více než v jiných oborech lidské činnosti *ultima ratio*.

⁴⁰⁴ MITLÖHNER, M., 11/2009, op. cit. sub 84, s. 12–21.